

KUMMULATIE VAN ARBEIDS- ONGEVALLENVERGOEDINGEN MET GEMEENRECHTELIJKE SCHADELOOSSTELLING

door Josse VAN STEENBERGE

Sinds het ontstaan van de sociale wetgeving hebben de meest verschillende regelingen het licht gezien. Omdat ze gewoonlijk ontstonden als antwoord op een welbepaalde vraag, onmiddellijke nood te lenigen, werden ze gewoonlijk opgesteld tegen de regeling van het bestaande recht in, en misten ze tevens elke coördinatie.

Steeds werd hun toepassingsgebied breder en breder totdat men voor een bepaalde situatie met verschillende regelingen stond, die mekaar overlapten. (1)

Ook de vergoedingen welke in het kader van de sociale zekerheid (2) werden uitgekeerd, vertonen een grote diversiteit en zijn onderworpen aan een zeer komplekse regeling. Sommige van deze vergoedingen werden oorspronkelijk betaald om financieel minder-bedeelden te helpen bij het dragen van bepaalde risico's of toestanden (bv. gezondheidskosten, kinderbijslag, ouderdomspensioen ...) en hebben zich later tot bijna de ganse bevolking uitgebreid.

Andere vergoedingen hebben de bedoeling in geval van een arbeidsongeschiktheid het voortdurend of tijdelijk verlies van loon te compenseren (bv. uitkeringen van de ziekteverzekering, forfaitaire uitkeringen bij arbeidsonge-

(1) LAGASSE, A., A propos du cumul des indemnités, *R.G.A.R.*, 1953, nr. 5108.

(2) Onder Sociale Zekerheid verstaan we hier de sectoren welke vallen onder de besluitwet van 28 december 1944, de arbeidsongevallen en de beroepsziekten.

vallen en beroepsziekten, uitkeringen aan gebrekkigen en verminkten ...).

In onze wetgeving worden verschillende regelingen voorzien om het slachtoffer van een arbeidsongeschiktheid de mogelijkheid te bieden zijn loonverlies of verlies aan arbeidskracht op te vangen. In vele gevallen kan de betrokkene op basis van zijn arbeidsongeschiktheid beroep doen op verschillende regelingen en dus op verschillende vergoedingen.

Wanneer de betrokkene, op basis van hetzelfde gebeuren of dezelfde toestand, zich beroept op het recht op vergoeding uit verschillende domeinen van het rechtssysteem, dan stelt zich de vraag van de *kumulatie* van de vergoedingen.

In sommige gevallen heeft de wetgever deze mogelijkheid zelf geregeld, hetzij door de kumulatie toe te laten, hetzij door ze te verbieden, maar voor de meerderheid van de kumulatiemogelijkheden is er geen oplossing te vinden in de wet. Het was dan ook de taak van de rechtspraak en de rechtsleer in dit verband naar rechtvaardige oplossingen te zoeken.

I – Wat is arbeidsongeschiktheid ?

In verband met het begrip “arbeidsongeschiktheid” heerst een enorme verwarring. Dit is niet alleen het geval in de verschillende sectoren van de wetgeving welke dit begrip hanteren, maar ook in de rechtspraak en de rechtsleer die zich daarrond hebben gevormd. Het is trouwens niet alleen in het kader van het nationale recht, dat er geen eensgezindheid bestaat omtrent de juiste betekenis van het begrip arbeidsongeschiktheid. Slechts enkele contacten met buitenlandse rechtssystemen volstaan om onmiddellijk te worden geconfronteerd met nog andere nuances van dit begrip. (3)

Het begrip arbeidsongeschiktheid, dat reeds vroeger in ons recht bestond, werd in verschillende sectoren van het sociaal recht ingevoerd, steeds in een andere betekenis, met een andere draagwijdte en in een andere kontekst, doch steeds met eenzelfde bedoeling : bescherming te verlenen aan hen die niet meer bekwaam zijn door hun arbeid normaal in hun levensonderhoud te voorzien. In het huidige belgisch recht komt het begrip arbeidsongeschiktheid voor in tien sectoren, te weten : ziekte- en invaliditeitsverzekering; arbeidsongevallen, beroepsziekten; mijnwerkersinvaliditeit; gebrekkigen en verminkten; minder-validen; kinderbijslagen; werkloosheid; miliaire invaliditeit en invaliditeit voor burgerlijke slachtoffers en de regeling inzake burgerlijke verantwoordelijkheid.

Het kan hier niet de bedoeling zijn een overzicht te geven van de historische evolutie van het begrip arbeidsongeschiktheid. Verwijzen we

(3) Cfr. de nieuwe Nederlandse wet op de Arbeidsongeschiktheid en het Duitse onderscheid tussen *Arbeitsunfähigkeit* en *Erwerbsunfähigkeit*.

daarvoor alleen maar naar het uitstekend inleidend artikel van J. VIAENE (4), die de arbeidsongeschiktheid omschrijft als de uitdrukking van de onaangepastheid van de mens aan zijn arbeid.

Deze onaangepastheid mag niet als louter fysisch worden opgevat. Het fysische gegeven (ongeval, ziekte, letsels ...) kan slechts een substraat, een vertrekpunt zijn voor de juiste omschrijving van het begrip. Iedereen aanvaardt dat een louter fysiologische aandoening of een psychische stoornis tengevolge van een arbeidsongeval, die, indien zulk mogelijk, geen invloed heeft op de arbeidscapaciteiten van het slachtoffer, op zichzelf niet voldoende is om recht te hebben op de wettelijke vergoedingen.

Er bestaat echter wel een meningsverschil omtrent het al dan niet financieel karakter van het begrip arbeidsongeschiktheid.

Over het algemeen wordt aanvaard dat de arbeidsongeschiktheid een vermindering moet meebrengen van het economisch potentieel van de getroffen: een aantasting van zijn arbeidsvermogen, zijn waarde op de arbeidsmarkt, concurrentievermogen, promotiekansen ...

De rechter ten gronde heeft dus de taak de werkelijke vermindering van economische capaciteit op te sporen, aan de hand van de fysische toestand van het slachtoffer welke wordt vastgesteld door de expert. Er zijn immers heel wat factoren, welke naast de fysische aantasting van het slachtoffer zijn arbeidsongeschiktheid beïnvloeden: zijn leeftijd, uitgeoefend beroep, vorming en intelligentie, herscholingsmogelijkheden, concurrentiemogelijkheid, algemene situatie van de arbeidsmarkt.

Uit het voorgaande blijkt dat men het er over eens is dat de arbeidsongeschiktheid een economisch begrip is. Steeds meer en meer is men gaan afwijken van de fysisch bepaalde, baremale arbeidsongeschiktheid om te komen tot een telkens individueel te bepalen medico-sociale arbeidsongeschiktheid.

II – Soorten Arbeidsongeschiktheidsvergoedingen

Ingeval van arbeidsongeschiktheid bestaan er, naargelang van de oorzaak van de arbeidsongeschiktheid, verschillende vergoedingen:

1. De wet op de *arbeidsongevallen* voorziet forfaitaire vergoedingen naargelang van de duur en de graad van de arbeidsongeschiktheid, die het gevolg is van een arbeidsongeval of een ongeval op de weg van en naar het werk.

2. Sinds de wet van 24 december 1963 is de regeling van de *beroepsziekten* meer onafhankelijk geworden van deze inzake arbeidsongevallen. De schadeloosstelling verwijst echter nog wel naar de wet van 1903.

(4) VIAENE, J., Begripsvorming inzake Arbeidsongeschiktheid, *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, 1968 nr. 4, blz. 535-562.

3. Indien een ongeval van gemeen recht of een ziekte een onderbreking of een stopzetting van de beroepsactiviteiten ten gevolge heeft, kan de betrokkene beroep doen op *uitkeringen van de ziekteverzekering*.

4. Niet alleen de verschillende sectoren van de sociale zekerheid geven aanleiding tot kumulatieproblemen. De grootste moeilijkheden ontstaan vooral waar deze sociaalrechtelijke vergoedingen worden gekoppeld aan *vergoedingen van gemeen recht*.

Alhoewel onze sociale wetgeving inzake vergoedingen voor een groot deel tegen de gemeenrechtelijke schadevergoedingen op basis van art. 1382 e.v. B.W. gericht is, toch kan in vele gevallen het slachtoffer van een arbeidsongeschiktheid blijven beroep doen op deze artikelen. Wanneer en in welke mate art. 1382 nog openstaat voor rechthebbenden van sociaalrechtelijke vergoedingen, heeft tot de meest uiteenlopende stellingen in rechtspraak en rechtsleer aanleiding gegeven.

III – Kumulatie van vergoeding uit arbeidsongevallen met schadevergoeding van gemeen recht

A – Inleiding

Het probleem van de verhouding tussen de regeling inzake arbeidsongevallen en de schadevergoeding naar gemeen recht, wordt geregeld in art. 19 van de wet op de arbeidsongevallen.

Dit beruchte art. 19 heeft lange tijd aanleiding gegeven tot veel moeilijkheden en geschillen en werd door de wetgever verschillende keren gewijzigd en aangevuld. (5)

De kompleksiteit van het huidige art. 19 is het gevolg van de verschillende bekommernissen van de wetgever, die de bedoeling had het slachtoffer van een arbeidsongeval in elk geval voor de opgelopen arbeidsongeschiktheid te vergoeden, die zoveel mogelijk rekening trachtte te houden met de belangen van de werkgever en de wetsverzekeraar, en die ten slotte de verantwoordelijkheid van de derde zijn volle draagwijdte wenste te behouden.

Het forfaitair vergoedingssysteem werd door de wetgever van 1903 opgebouwd als een uitzondering op art. 1382 B.W., dat de slachtoffers van arbeidsongevallen onvoldoende beschermde. Toch heeft de wetgever niet alle andere wegen tot schadeloosstelling *in globo* willen afschaffen. Tevens bleef de regeling van gemeen recht behouden telkens een derde-verantwoordelijke van het ongeval in de verhouding werkgever-werknemer tussenkwam, en wanneer de werkgever opzettelijk het ongeval had veroorzaakt.

(5) W. 10 juli 1951 (*B.Stbl.* 15 juli 1951 ; W. 16 maart 1954 (*B.Stbl.* 24 maart 1954 ; W. 11 juni 1964 (*B.Stbl.* 26 juni 1964).

De onaangepastheid van deze verschillende regelen leidde tot vele moeilijkheden, die slechts langzamerhand tot een oplossing kwamen. Sinds enkele decennia werd door wetgeving, rechtspraak en rechtsleer op dit domein zeer veel verwezenlijkt. De werken van O. DE LEYE en A. VAN-DEURZEN (6) gelden op dit punt terecht als "repertoria" en zijn onmisbaar voor wie art. 19 van dichtbij wil onderzoeken.

Het hoeft geen betoog dat het van belang blijft te weten waar de wetgever en de rechtspraak reeds duidelijkheid hebben gebracht. Belangrijker nog is de vraag welke problemen nog onopgelost blijven.

In onderhavige bladzijden bestuderen wij enkel de problemen vanuit het standpunt van de kumulatie van forfaitaire vergoedingen met de gemeenrechtelijke schadeloosstelling.

B – *Beginselen*

Uit de (langdurige) voorbereidende werken blijkt dat de wetgeving op de arbeidsongevallen, zoals reeds gezegd, opgesteld werd als afwijking van het gemeen recht. De wetgever had namelijk de bedoeling de slachtoffers van arbeidsongevallen in elk geval te vergoeden. Men nam aan dat in de meeste gevallen voor de arbeider de bewijslast volgens gemeen recht te zwaar was, dat er financiële belemmeringen waren, dat processen tussen werkgever en werknemer geen gunstige invloed hadden op de arbeidsverhoudingen ...

Uitgaande van deze principiële doelstelling moest men een stelsel van forfaitaire vergoedingen invoeren waarbij de burgerlijke aansprakelijkheid, gebaseerd op een *fout* niet meer speelde.

Als keerzijde van deze regeling werd de burgerlijke immuniteit van deze werknemers, hun aangestelden en mede-arbeiders gevestigd, tenzij in geval van *opzet* en slechts met betrekking tot de schade welke onder het forfaitaire stelsel valt.

Van zodra de aansprakelijkheid van een derde persoon ter sprake komt, grijpt men terug naar het gemeen recht.

Uitgaande van deze beginselen, rekening houdend met de verhoudingen tussen de verschillende personer, volgen drie belangrijke regelen de ene uit de andere : kumulatieverbod voor de benadeelde; subrogatie in de rechten van het slachtoffer ten voordele van de werkgever of diens verzekeraar ten opzichte van de derde-verantwoordelijke en ontheffing van zijn verplichting tot forfaitaire vergoedingen, indien het slachtoffer op basis van art. 1382 reeds genoegdoening heeft verkregen. (7)

(6) DE LEYE, O., *De vergoeding van arbeidsongevallen*, Brugge, 1960; VAN-DEURZEN, A., *De burgerlijke aansprakelijkheid bij arbeidsongevallen*, Brussel, 1962.

(7) DE LEYE, o.c., nr. 373, blz. 252.

a. Kumulatieverbod

Alhoewel al. 4 van art. 19 de besproken kumulatie niet toelaat, staat de wet in al. 3 wel een *kumulatie van aanspraken* toe in hoofde van de benadeelde : deze heeft de keuze tussen twee vergoedingen : enerzijds de vordering tegen zijn werkgever of diens verzekeraar tot het bekomen van de forfaitaire schadevergoedingen; aan de andere kant de vordering tegen de derde-aansprakelijke tot het bekomen van de gemeenrechtelijke schadeloosstellingen. Het slachtoffer kan uit beide vorderingen de meest voordelige kiezen en hij mag ze zelfs gelijktijdig instellen, zonder nochtans het verbod van kumulatie te mogen overtreden. (8)

Dit verbod steunt op het beginsel dat eenzelfde schade geen tweemaal mag worden vergoed. Het kan dus alleen slaan op vergoedingen voor dezelfde schade.

b. Indeplaatsstelling

Krachtens het 8e lid van art. 19 kan de ondernemer op eigen risico de rechtsvordering tegen de aansprakelijke derde instellen.

Lange tijd bestond er een dispuut welke de natuur was van een dergelijke rechtsvordering (9) : oefende de risico-drager een *eigen* recht uit op grond van art. 1382, tengevolge van de schade bij hem ontstaan door het betalen van de forfaitaire vergoedingen ? Of oefende hij enkel door indeplaatsstelling de rechten van het slachtoffer uit ? In beide gevallen immers kan de draagwijdte van de vordering verschillen, aangezien hij in het eerste geval meer van de derde kan eisen dan de gemeenrechtelijke vergoedingen indien deze kleiner zijn dan de forfaitaire vergoedingen.

Sinds het arrest van 15 april 1940 (10) heeft het Hof van Cassatie – zijn vorige rechtspraak aldus wijzigend – definitief dit twistpunt beslecht door lid 8 te beschouwen als een subrogatoire vordering.

c. Ontheffing

Uit het systeem van art. 19 en impliciet uit al. 5 en 6 volgt dat de risico-drager niet meer verplicht is tot het betalen van de forfaitaire vergoedingen indien het slachtoffer reeds vanwege de verantwoordelijke dader langs een andere weg (1382) genoegdoening heeft verkregen.

De meeste betwistingen ontstaan op dit punt in het geval van gedeeltelijke ontheffing : wanneer de verantwoordelijke slechts een deel van de schadeloosstelling kan of moest betalen of wanneer de forfaitaire vergoedingen groter zijn dan de gemeenrechtelijke schadevergoeding. In deze gevallen zijn al. 5 tot en met 7 van art. 19 van toepassing.

(8) DE LEYE, *o.c.*, nr. 370, blz. 251.

(9) VANDEURZEN A., *o.c.*, nr. 49 e.v., blz. 59 e.v. – Zie de aldaar geciteerde rechtspraak en rechtsleer ; HORION, P., *R.C.J.B.*, 1959, blz. 253-254.

(10) Cass. 15 april 1940. *Pas.*, 1940, I, 121 ; bespreking VANDEURZEN. *L.c.*

C — Het voorwerp van het kumulatieverbod

Wanneer een arbeider het slachtoffer wordt van een arbeidsongeval, waarbij ofwel een derde betrokken is, ofwel opzet in het spel is, krijgt dit arbeidsongeval tevens het karakter van een ongeval naar gemeen recht, waardoor het slachtoffer zich bevindt in het toepassingsgebied van twee totaal van elkaar verschillende vergoedingssystemen.

Deze systemen verschillen niet alleen wat betreft hun basis (fout — forfait) en hun procedure, maar ook wat hun voorwerp betreft : de soorten schade waarop ze betrekking hebben met de daaraan verbonden schadevergoeding.

Door de wet op de arbeidsongevallen wordt immers niet *elke* schade vergoed. Alleen de materiële schade die voortvloeit uit de aantasting van de fysieke integriteit van de werknemer valt onder het forfaitair stelsel.

De uitkeringen welke de wetgever voorziet zijn de volgende :

1. Tegemoetkomingen voor medische, farmaceutische en verzorgingskosten tot het bedrag van de wettelijk vastgestelde tarieven, en eveneens de kosten van protesen en orthopedische toestellen.

2. In geval van overlijden, een forfaitaire vergoeding voor begrafenissen en rouwkosten, gelijk aan dertig maal het dagelijks loon van het slachtoffer met een minimum van 4000 F. In het gemeen recht is het bepalen van dergelijke schade niet gemakkelijk. De risico-drager heeft echter nooit meer verhaalsrechten dan het bedrag van de forfaitaire vergoedingen.

3. Vergoedingen voor tijdelijke arbeidsongeschiktheid. — Zowel voor gehele als voor gedeeltelijke, tijdelijke arbeidsongeschiktheid voorziet de wet een forfaitair vergoedingssysteem, dat geen rekening houdt met de wijze waarop deze schade wordt berekend in het algemeen recht. De grootte van deze laatste schade bepaalt het verhaalsrecht van de risico-drager. Hij kan nooit meer eisen dan de gemeenrechtelijke schade, en terzelfdertijd nooit meer dan de forfaitaire vergoedingen.

Voor de gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid moet het slachtoffer een vergoeding krijgen die gelijk is aan het verschil tussen het loon van de getroffene vóór het ongeval en het loon dat hij nadien *kan verdienen*. Rond de betekenis en de draagwijdte van deze laatste termen wordt eveneens een ganse kontroverse gevoerd. Ook de tol van het gewaarborgd loon bespreken wij bij de kumulatie van loon en sociaal-rechtelijke vergoedingen.

4. Renten van permanente arbeidsongeschiktheid. — In geval van permanente arbeidsongeschiktheid ontvangt het slachtoffer een jaarlijkse vergoeding tijdens de herzieningstermijn of een rente na die termijn. (art. 2, al 6, 7 en 8)

Het is op dit punt en vooral waar het ging om het vergoeden van kleine arbeidsongeschiktheidsgraden (tot 12 of 15 procent) dat zich de vraag stelde naar de aard van de vergoedbare schade. (11)

(11) Indien men aanvaardt dat elke aantasting moet vergoed worden, is kumulatie met het loon toegelaten.

De schade veroorzaakt aan de goederen van de werknemer is niet in het forfait begrepen, waaruit volgt dat de burgerlijke immuniteit van de werkgever niet meer speelt en het slachtoffer dus daarvoor wel een rechtsvordering heeft op basis van art. 1382 B.W. tegen zijn werkgever. Ook dit punt is lange tijd een twistpunt geweest tot het arrest van het Hof van Cassatie van 9 april 1956 (12).

Het forfait dekt ook niet de zgn. "morele" schade. Onder morele schade verstaan we hier alle extrapatrimoniële schade : niet alleen de geleden pijnen en de esthetische schade, maar ook de fysische schade die geen invloed heeft op de arbeidsgeschiktheid van de werknemer (13).

Wel zeze opgemerkt dat elke vermindering van arbeidsgeschiktheid, van economisch potentieel van de werknemer, door de meerderheid van de rechtspraak toch wordt vergoed, ook al heeft die geen invloed op het beroepsinkomen. Dergelijke aantasting wordt dus toch aanzien als zijnde een materiële schade in de zin van de wet (14).

De rechtspraak hanteert in het algemeen een zeer verwarrend begrippenarsenaal : vermogensschade wordt dikwijls verward met financiële schade of verlies van loon, onbekwaamheid tot arbeiden met onbekwaamheid om inkomsten te verwerven. Vooral betreffende de afbakening tussen morele en materiële schade bestaat er zodanige betwisting dat vele rechters er de voorkeur aangeven één enkele schadevergoeding toe te kennen voor de globale schade, zodat het moeilijk is de juiste verhaalsrechten van de risico-drager te bepalen. (15)

Voor kleine arbeidsongeschiktheidsgraden wordt materiële en morele schade soms samen onder het mom van morele of extrapatrimoniële schade toegekend, zodat de werkgever het forfait moet betalen en geen verhaalsrecht heeft waardoor het slachtoffer de mogelijkheid krijgt onrechtmatig de kumulatie toe te passen. Op deze manier wordt, langs een begripsverwarring om, een overtreding van art. 19, al. 4 mogelijk. (16)

(12) Uiteenlopende rechtspraak geciteerd bij VANDEURZEN, *o.c.*, nrs. 10-11, blz. 20-21 ; Cass. 9 april 1956, *Pas.* 1956, I, 824 ; *R.W.* 1956-1957, 1357.

(13) RONSE, J., *Schade en schadeloosstelling, A.P.R.*, 1951, nr. 601 e.v.

(14) Cass. 8 november 1957, *Pas.*, 1958, I, 245 ; Luik 22 november 1962, *Jur. Liège*, 1962-1963, 235 ; Vred. Berchem, 7 mei 1963, *R.W.*, 1962-1963, 2015 ; Gent, 18 juni 1963, *B.A.*, 1964, 443 (met noot) ; Brussel, 30 juni 1966, *J.T.*, 1966, 616.

Een belangrijk deel van de rechtspraak doet echter uitspraak in tegenovergestelde zin : Cass. 22 juni 1959, *Pas.*, 1959 ; I, 1086 (met noot) ; Rb. Charleroi, 26 februari 1960, *B.A.*, 1960, 401 ; Vred. Charleroi 18 februari 1961, *B.A.*, 1961, 670 (met noot) ; Rb. Charleroi 27 mei 1961, *B.A.*, 1962, 259 (met noot) ; Rb. Charleroi 18 november 1961, *B.A.*, 1962, 643 ; Rb. Doornik 14 februari 1962, *B.A.*, 1963, 63.

(15) FREDERICQ, *Recente rechtspraak inzake kumul.*, *R.W.*, 1959, 1742.

(16) VANDEURZEN, A., *o.c.*, nr. 67, blz. 79 ; Luik, 22 december 1949, *R.G.A.R.*, 1951, 4812 ; Luik, 30 juni 1953, *B.A.*, 1954, 47 ; Brussel, 25 januari 1956, *R.G.A.R.*, 1957, 5929.

Een recente rechtspraak tracht aan deze moeilijkheid tegemoet te komen door zoveel mogelijk een onderscheid te maken tussen de post "materiële" en "morele" schade om onwettige kumulatie te voorkomen. (17)

Het Cassatie-arrest van 9 december 1966 zegt zelfs dat de kwalifikatie van "materiële" schade met betrekking tot de arbeidsongevallen niet noodzakelijk dezelfde is als in het gemeen recht. (18) De rechter ten gronde kan dus nagaan of de materiële schade, toegekend op basis van art. 1382 B.W. eveneens geldt voor de toepassing van art. 2 en 19 van de wet op de arbeidsongevallen.

Alhoewel over de "morele" schade niet gesproken wordt in het wettelijk forfait, heeft men aangenomen dat de burgerlijke immuniteit van de werkgever en diens gelijkgestelde hier toch speelt, omdat deze schade inherent is aan de menselijke persoon.

Dergelijke redering houdt wel een dubbelzinnigheid in : voor het bepalen van de draagwijdte van de burgerlijke immuniteit vinden we duidelijk in de voorbereidende werken dat de morele schade wel geïntegreerd is in de forfaitaire vergoedingen (19), voor het bepalen van de draagwijdte van het verhaalsrecht van de risico-drager tegenover de verantwoordelijke dader wordt in de rechtspraak aangenomen dat de morele schade *niet* gedekt wordt in de bepalingen van de wet op de arbeidsongevallen. (20)

Deze dubbelzinnige situatie is voer zover ons bekend nog niet duidelijk aangevallen in de rechtsleer en is nochtans niet houdbaar !

Aangezien de wet bepaalt dat de forfaitaire vergoeding enkel en alleen de schade vergoedt welke de fysische integriteit van het slachtoffer aantast, lijkt het het meest met de tekst van de wet in overeenstemming te zijn de morele schade daar niet bij te rekenen, wat over het algemeen wordt aanvaard. Dit principe zou ook moeten gelden bij het bepalen van de draagwijdte van de burgerlijke immuniteit van de risico-drager, ondanks wat daarover in de voorbereidende werken werd gezegd. Dat de morele schade inherent is aan de menselijke persoon is immers nog geen reden ze te beschouwen als een aantasting van de fysische integriteit van de werknemer. De tekst van de wet moet hier gaan vóór deze van de Voorbereidende Werken !

(17) Brussel, 21 februari 1956, *B.A.*, 1956, 177.

(18) Cass. 9 december 1966, *R.W.*, 1967-1968, 484.

(19) P.H. KAMER, 1902-1903, blz. 1272 e.v., blz. 1331 e.v. ; VANDEURZEN, A., *o.c.*, nr. 12, blz. p. 21-22.

(20) VANDEURZEN, A., *o.c.*, nr. 57 e.v., blz. 68 e.v., — zie aldaar.

Besluit

De rechten van het slachtoffer van een ongeval, dat tevens een ongeval van gemeen recht is, worden zeer bondig samengevat door Horion (21) :

1. Het slachtoffer heeft recht op de volledige vergoeding welke de derde verschuldigd is (al. 3) ;
2. in geen geval mag hij minder ontvangen dan het forfait (al. 3) ;
3. nooit kan hij méér krijgen dan het hoogste bedrag (al. 4 en 7) ;
4. de patroon draagt het risico van de insolvabiliteit van de derde, binnen de grenzen van het forfait (al. 5 en 6).

Op het gebied van de begripsvorming heerst er een verregaande verwarring. Dit samen met het probleem van de kumulatie doet de vraag rijzen naar een mogelijke harmonisatie van de verschillende wetgevingen.

De wetgever zou in elk geval moeten tussenkomen door een juistere omschrijving te geven van het begrip "materiële" schade die voortspuit uit de aantasting van de fysische integriteit van de werknemer.

Door op deze manier een juistere omschrijving te geven van de schade welke het forfait dekt, zouden de verhaalsrechten van de risicodrager t.o.v. de derde duidelijker worden, en tevens de vorderingsrechten van het slachtoffer, die reeds forfaitaire vergoedingen heeft ontvangen, t.o.v. de derde.

(21) HORION, P., WURTH, G., L'art. 19 des lois coordonnées sur les accidents de travail, noot bij Cass. 17 april 1958, *R.C.J.B.*, 1959, 244 e.v.

SOMMAIRE

A PROPOS DU CUMUL DES INDEMNITES D'ACCIDENTS DE TRAVAIL ET DE DROIT COMMUN

Depuis la naissance du droit social, les dispositions incohérentes et contradictoires se sont succédés. Tant de réglemens ont pour but d'indemniser l'incapacité de travail, que la question du cumul vient se poser sous différentes formes. Tel est le cas si un accident de travail est à la fois un accident de droit commun.

Sur la notion d'incapacité de travail, il n'y a pas d'opinion commune; toutefois, la plupart accepte que c'est une notion d'ordre économique.

Le problème des relations entre les dispositions concernant les accidents de travail et le droit commun est traité en art. 19 des lois coordonnées sur les accidents de travail.

En 1903, le système forfaitaire est rédigé contre l'art. 1382 C.C., mais le législateur n'a pas voulu abroger "en bloc" tous les moyens d'indemnités du droit commun.

Art. 19, al. 4 défend tout cumul d'indemnité. L'employeur n'est donc pas obligé de payer le forfait si la victime a été indemnisée par le tiers. Dans le cadre du système forfaitaire, le législateur a donc introduit l'immunité civile en faveur de l'employeur, sauf si l'accident a été causé intentionnellement par lui.

La loi sur les accidents de travail n'indemnise que le dommage matériel provenant de l'atteinte à l'intégrité physique du travailleur. Ni le dommage aux biens, ni le dommage moral est compris dans le forfait.

La diminution du potentiel économique du travailleur est indemnisée comme dommage "matériel". L'arrêt de Cassation du 9 décembre 1966 a défendu que la notion du dommage matériel n'est pas le même en matière d'accident de travail qu'en droit commun.

Quoique l'immunité civile de l'employeur est acceptée par la jurisprudence pour le dommage moral, ce dommage moral n'est pas compris dans le forfait.

Cette situation n'est pas fort claire et joue uniquement en faveur de l'employeur.

Le législateur devrait intervenir en cette matière en donnant une interprétation précise de la notion "dommage matériel provenant de l'atteinte à l'intégrité physique du travailleur". Cela pourrait éclaircir l'objet du forfait, les droits d'action de l'accidenté et les droits de recours de l'employeur.